

Ympäristövaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta (HE 41/2024 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Leila Suvantola, ympäristöministeriö
- juristi Teemu Mäkelä, Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- erikoistutkija Minna Pappila, Suomen ympäristökeskus
- ympäristö- ja kestävyyssoikeuden apulaisprofessori Tiina Paloniitty, Suomen Luontopaneeli
- juristi Anna-Rosa Asikainen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- johtaja, kestävä kasvu Helena Soimakallio, Teknologiateollisuus ry
- edunvalvontajohtaja Matias Ollila, Suomen Tuulivoimayhdistys ry
- oikeudellinen neuvonantaja Raija-Leena Ojanen, WWF Suomi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- saamelaiskäräjät
- Suomen ilmastopaneeli
- Metsäbiotalouden tiedepaneeli
- Energiateollisuus ry
- Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- Tuulivoima-kansalaisyhdistys ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi luonnonsuojelulakia. Ehdotetulla lailla pantaisiin kansallisesti täytäntöön uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämistä koskevat Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin ne muutokset, jotka liittyvät luonnonsuojelulakiin.

Lisäksi lakiin ehdotetaan tehtävän teknisluonteinen muutos.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.7.2024.

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksellä pannaan luonnonsuojelulain osalta täytäntöön ns. RED III -direktiivin¹ kansallisen täytäntöönpanon edellyttämät muutokset. Kokonaisuudessaan direktiivin toimeenpääntö edellyttää muutoksia pääasiassa työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla, kuten lakiin biopolttoaineista, bionesteistä ja biomassapolttoaineista. Luonnonsuojelulakiin sisältyvän sääntelyn osalta täytäntöönpanon määräaika on kuitenkin jo 1.7.2024 ja muun sääntelyn osalta myöhemmin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi neljää luonnonsuojelulain säännöstä direktiivin täytäntöönpanemiseksi. Muutokset koskevat yhden teknisen korjauksen ohella menettelyllistä yhdistämistä, erittäin tärkeän yleisen edun mukaiseksi määrittämistä sekä sitä, milloin rauhoitetun eläinlajin yksilön tappamista tai häiritsemistä ei ole pidettävä tahallisenä. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana seuraavin huomautuksin.

Natura-arvioinnin ja ympäristövaikutusten arvioinnin yhdistäminen uusiutuvan energian hankkeissa

Luonnonsuojelulain 35 §:n momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Natura 2000 -verkkoon kohdistuvien vaikutusten arviointi tehdään aina ympäristövaikutusten arviointimenettelyn yhteydessä, jos kyse on ympäristövaikutusten arviointia edellyttävästä uusiutuvan energian tuotantolaitosten, eri uusiutuvia energialähteitä yhdistävien laitosten, lämpöpumppujen ja samalla paikalla sijaitsevien energiavarastojen, rakentamista, päivittämistä ja käyttöä koskevasta hankkeesta tai tällaisten laitosten, lämpöpumppujen ja varastojen sähköverkkoon liittämistä ja uusiutuvan energian lämmitys- ja jäähdytysverkkoihin liittämistä koskevasta hankkeesta.

Valiokunta toteaa, että uusiutuvan energian hankkeiden osalta nyt velvoittavaksi ehdotettava yhteisarviointi on jo käytännössä pääsääntö ja ehdotetun muutoksen merkitys siten vähäinen. Koska arvioinnin sisältövaatimuksia ei muuteta, esitys ei vaikuta ympäristövaikutusten ja Natura-vaikutusten arvioinnin laadukkuuteen. Valiokunta korostaa laadukkaiden arviointien merkitystä ja toteaa, että käytännön työssä merkityksellinen on opas "Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi"², joka ohjaa luontoselvitysten tilaajia ja tekijöitä sekä viranomaisia ja muita aiheen parissa työskenteleviä luonnonarvojen riittävän laajaan, tarkkaan ja asiantuntevaan selvittämiseen sekä asianmukaiseen luontovaikutusten arviointiin. Ohjeistuksella voidaan vaikuttaa myös viranomaisten tulkinnan yhtenäistämiseen selvitysten tarvittavasta laajuudesta ja riittävydestä.

1 Euroopan parlamentin ja neuvoston uusiutuvan energian direktiiviä muuttava direktiivi (EU) 2023/2413

2 Suomen ympäristökeskuksen raportteja 43/2023: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. 2. korjattu painos. Katariina Mäkelä ja Pälvi Salo

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

Uusiutuvan energian hankkeiden määrittely erittäin tärkeän yleisen edun mukaisiksi ja kansanterveyttä ja turvallisuutta palveleviksi

Luonnonsuojelulain 39 § koskee valtioneuvoston mahdollisuutta myöntää lupa tai hyväksyä tai vahvistaa suunnitelma, joka merkittävästi heikentäisi Natura 2000 -verkostoon sisältyvän alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja. Edellytyksenä poikkeamiselle on, 1) että hankkeelle tai suunnitelmalle ei ole vaihtoehtoista ratkaisua ja 2) että hanke tai suunnitelma on toteutettava erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavasta syystä. Lisäksi valtioneuvoston tulisi määrätä Natura 2000 -verkoston yhtenäisyydelle tai luonnonarvoille aiheutuvien heikennysten korvaamiseksi tarvittavista toimenpiteistä.

Luonnonsuojelulain 83 §:n 1 momentin mukaan poikkeus luonnonsuojelulain lajirauhoituksista ja eliölaajien esiintymispaikkoja koskevista hävittämis- ja heikentämiskielloista voidaan myöntää, jos poikkeus ei haittaa lajin suotuisan suojelutason säilyttämistä tai sen saavuttamista. Lisäksi 2 ja 3 momentin mukaan kaikkien lintulajien ja lain 78 §:ssä tarkoitettujen tiukkaa suojelua edellyttävien eliölaajien osalta on edellytyksenä, ettei ole muuta tyydyttävää ratkaisua poikkeuksen myöntämiseksi. Edelleen kolmantena edellytyksenä lintulajien osalta on, että poikkeus on tarpeen joko 1) eläimistön tai kasviston suojelemiseksi, 2) kansanterveyden, lentoturvallisuuden tai muun yleisen turvallisuuden turvaamiseksi, 3) viljelmille, kotieläimille, metsille, kalataloudelle tai vesistöille koituvan vakavan vahingon estämiseksi tai tutkimus- ja opetustarkoituksen, kannan lisäämis- tai uudelleenistutustarkoituksen taikka näitä varten tapahtuvan kasvatuksen mahdollistamiseksi. Lain 78 §:ssä tarkoitettujen tiukkaa suojelua edellyttävien eliölaajien osalta vastaavasti kolmantena edellytyksenä on, että poikkeus on tarpeen 1) luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelemiseksi tai luontotyyppien säilyttämiseksi, 2) erityisen merkittävien vahinkojen ehkäisemiseksi, jotka koskevat viljelmiä, karjankasvatusta, metsiä, kalataloutta tai vesistöjä taikka muuta omaisuutta, 3) kansanterveyttä tai yleistä turvallisuutta koskevista taikka muista erittäin tärkeän yleisen edun kannalta pakottavista syistä, mukaan lukien sosiaaliset ja taloudelliset syyt, sekä jos poikkeamisesta on ensisijaisen merkittävää hyötyä ympäristölle tai 4) näiden eliölaajien tutkimus- ja koulutus-, uudelleensijoittamis- tai uudelleenistutustarkoituksessa taikka näiden tarkoitusten kannalta tarvittavien lisääntymistoimenpiteiden vuoksi, mukaan lukien kasvien keinotekoinen lisääminen.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan 39 ja 83 §:iin lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan tiettyjen uusiutuvan energian tuotantolaitosten ja energiansiirron katsotaan olevan erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia hankkeita ja palvelevan kansanterveyttä ja turvallisuutta. Uusi momentti tarkoittaa sitä, että uusiutuvan energian hankkeille voidaan myöntää poikkeus luonnonsuojelulain lajisuojeluun (83 §) ja Natura 2000 -verkostoon (39 §) liittyvistä säännöksistä, mikäli kaikki laissa säädettyt, kumulatiiviset edellytykset poikkeuksen myöntämiseksi täyttyvät. Säännös selvittää, että lintujen osalta 83 §:n 2 momentin kohdan edellytyksen kansanterveyden tai muun yleisen turvallisuuden turvaamiseksi voidaan katsoa täyttyvän uusiutuvan energian hankkeiden osalta ja lain 78 §:ssä tarkoitettujen tiukkaa suojelua edellyttävien eliölaajien osalta pykälän 3 momentin edellytyksen kansanterveyttä tai yleistä turvallisuutta koskevasta taikka muusta erittäin tärkeän yleisen edun syystä voidaan katsoa täyttyvän.

Valiokunta korostaa, että kysymyksessä on vain yhden poikkeusedellytyksen täyttyminen näiden hankkeiden osalta, jonka lisäksi muiden laissa säädettyjen poikkeusedellytysten on täytyttävä.

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

Ehdotettavat muutokset lain 39 ja 83 §:ään eivät siten lievennä poikkeusedellytyksiä nykyisestä siltä osin, että poikkeus edelleen voitaisiin myöntää vain, mikäli ei ole muuta tyydyttävää ratkaisua hankkeen tavoitteen saavuttamiseksi. Lajirauhoituksen osalta poikkeus ei myöskään saa johdattaa lajin suojelutilanteen heikkenemiseen. Natura 2000 -verkoston suojelusta poikkeamisen edellytyksenä lisäksi on edelleen, että hankkeen tai suunnitelman toteuttamiseen on pakottava syy ja verkoston yhtenäisyydelle aiheutuva haitta on kompensoitava.

Valiokunta toteaa, että tällainen direktiivin 16 f artiklaa vastaava säännös sisältyy 30.12.2022—30.6.2024 voimassa olevaan uusiutuvan energian nopeuttamisasetuksen 3 artiklaan. Asetukseen sisältyvää erittäin tärkeän yleisen edun säännöstä ei ole elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ympäristöministeriölle toimittamien päätösten perusteella ollut tarvetta soveltaa tähän mennessä yhtään kertaa poikettaessa luonnonsuojelulain lajirauhoitus- tai elinympäristöjen suojelua koskevista säännöksistä. Myöskään yhtään hakemusta Natura 2000 -verkoston suojelusta poikkeamiseksi ei ole tehty valtioneuvostolle. Vastaava määritelmä sisältyy myös 23.5.2024 voimaan tulleeseen kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen 10 artiklaan³. Sen mukaan unionissa toteutettavien kriittisten raaka-aineiden strategisten hankkeiden voidaan katsoa olevan erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia sillä edellytyksellä, että kaikki kulloinkin kyseessä olevat, muun muassa luonto- ja lintudirektiivissä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Direktiivi mahdollistaa sen, että erittäin tärkeän yleisen edun mukaisesti määriteltäisiin vain tietyt teknologiat tai hankkeet. Sen mukaan jäsenvaltiot voivat asianmukaisesti perustelluissa ja erityisissä olosuhteissa rajoittaa kyseisen artiklan soveltamisen koskemaan alueensa tiettyjä osia sekä tietyn tyyppisiä teknologioita tai tiettyjä teknisiä ominaisuuksia käsittäviä hankkeita kansallisissa energia- ja ilmastosuunnitelmissaan esitettyjen painopisteiden mukaisesti. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on ehdotettu, että esimerkiksi vesivoima tulisi rajata soveltamisalan ulkopuolelle. Valiokunta katsoo, ettei rajauksille ole katsottava olevan tarvetta tai perusteita. Direktiivin täytäntöönpano vaikuttaa käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen osalta vain hyvin rajatusti mahdollisuuksiin poiketa luonnonsuojelulain edellytyksistä uusiutuvan energian hankkeissa, ei laajemmin uusiutuvan energian hankkeiden valintoihin. Koska valiokuntakuulemisessa on noussut asiaa koskevaa huolta esiin, valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että uusien säännösten soveltamista seurataan tarkasti ja soveltamisalan mahdollista rajoittamistarvetta selvitetään välittömästi, jos edellä kuvattu tilanne muuttuu.

Rauhoitettujen eläinlajien yksilöiden tappamisen ja häiritsemisen tahallisuuden rajaus uusiutuvan energian hankkeissa

Luonnonsuojelulain 70 §:ssä kielletään rauhoitettujen eläinlajien tahallinen tappaminen tai pyydystäminen ja rauhoitettujen yksilöiden tahallinen häiritseminen, erityisesti eläinten lisääntymisaikana, tärkeillä muuton aikaisilla levähdysalueilla tai muutoin niiden elämänsyklin kannalta tärkeillä paikoilla. Lähtökohtana on ollut, että rauhoitettujen eläinlajien yksilöiden tappaminen ja pyydystäminen on kiellettyä, mutta vain tahallisena toimintana. Korkein hallinto-oikeus on kuitenkin todennut ratkaisussaan 2015:124, että unionin tuomioistuimen luontodirektiiv-

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU 2024/1252) puitteiden vahvistamisesta kriittisten raaka-aineiden turvatun ja kestävästi tarjonnan varmistamiseksi ja asetusten (EU) N:o 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 ja (EU) 2019/1020 muuttamisesta

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

viä koskenutta päätöstä asiassa C-103/00 on tulkittava siten, että tapauksessa kyseessä ollut toiminta (mopedien käyttäminen ja alusten pitäminen alueen lähellä) oli häiritsemistä, vaikka toiminnan tietoinen tai tavoiteltu tarkoitus ei ollut häiritä suojeltua lajia. Tämän mukaisesti korkein hallinto-oikeus katsoi ratkaistavanaan olleessa asiassa, että jos turvetuotannosta voi aiheutua häiriöitä, jotka vaikuttavat haitallisesti maakotkan pesintään, tällaista toimintaa on pidettävä tahallisenä häiritsemisenä, vaikka toiminnan varsinaisena tavoiteltuna tuloksena ei olisi häirintä.

RED III -direktiivissä tunnustetaan kuvattu ristiriita ja, 16 b artiklan mukaan, jos uusiutuvan energian hankkeessa on toteutettu tarvittavia lieventäviä toimenpiteitä, luontodirektiivin 12 artiklan 1 kohdan ja lintudirektiivin 5 artiklan nojalla suojeltujen lajien mahdollista tappamista tai häiritsemistä ei pidetä tahallisenä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan 70 §:ään uutta 5 momenttia, jonka mukaan uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyistä ja eräistä muista hallinnollisista menettelyistä annetussa laissa tarkoitettua uusiutuvan energian tuotantolaitoksen rakentamisessa ja käytössä tapahtuvaa rauhoitetun lajin yksilön tappamista tai häiritsemistä ei pidetä tahallisenä, jos rakentamisen ja toiminnan aikana on lieventävin toimenpitein asianmukaisesti pyritty estämään rauhoitettujen lajien kuolema ja niihin kohdistuvat häiriöt.

Direktiivissä ei tarkenneta, mitä lieventävillä toimenpiteillä tarkoitetaan. Valiokunta toteaa, että asianmukaiset välttämisen- ja lieventämiskeinot riippuvat kulloisestakin uusiutuvan energian tuottamismuodosta ja kulloinkin kyseessä olevasta eliölajista, joten asianmukaisten toimenpiteiden määrittely lainsäädännön tasolla ei ole mahdollista. Tärkein keino välttää linnustovaikutuksia on kuitenkin sijoittaa tuulivoimalat tärkeiden linnustoalueiden ja lentoreittien ulkopuolelle, ja tämä ratkaistaan pääasiassa jo tuulivoimarakentamisen edellyttämän yleiskaavan laatimisen yhteydessä, jotta maankäyttö- ja rakennuslain 39 §:n edellyttämällä tavalla varmistetaan luonnonarvojen vaaliminen. Muita lintulajeihin kohdistuvien haittavaikutusten lievennyskeinoja ovat rakentamisen ajoittaminen pesimäkauden ulkopuolelle, voimalatyypin ja -koon valinta mahdollisimman vähän lintuja häiritseväksi sekä lentoestevalojen kirkkauden ja välkkymisnopeuden säätäminen mahdollisimman vähän lintuja houkuttelevaksi. Sähkönsiirron toteuttaminen maakaapeleilla tai ilmajohtojen merkitseminen huomiopalloilla vähentävät myös linnustovaikutuksia tehokkaasti. Muihin eliölajeihin kohdistuvia tuulivoimarakentamisen vaikutuksia ja haittojen välttämisen- ja lieventämiskeinoja tarkastellaan Euroopan komission julkaisemassa ohjeasiakirjassa koskien tuulivoimahankkeita ja EU:n luontolainsäädäntöä.⁴

Käytännössä lupaviranomaisen tulee pyytää lausunto luonnonsuojeluviranomaisena toimivalta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta luonnonsuojelulain mukaisuudesta, jolloin lausunnossa voidaan ottaa kantaa välttämisen- ja lieventämistoimenpiteiden asianmukaisuuteen. Näin on toimittava tälläkin hetkellä kaikkien niiden ympäristönkäyttöä koskien lakien soveltamisessa, joihin sisältyy luonnonsuojelulain noudattamista koskeva viittaussäännös (maankäyttö- ja rakennuslaki, maa-ainelaki, kaivoslaki, yksityistielaki, laki liikennejärjestelmistä ja maanteistä, ratalaki), koska lupaviranomaisen on varmistettava luonnonsuojelulain mukaisuus ennen päätöksen antamista, joten tämä ei edellytä muutosta asianmukaiseen hallintokäytäntöön.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ELY-keskuksilla on riittävät voimavarat hallituksen esityksen mukaisiin tehtäviinsä. Laadukas asioiden käsittely edistää luonnon monimuotoisuutta ja ympäris-

⁴ Komission ilmoitus C(2020) 7730 final, Bryssel, 18.11.2020

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

tövaatimuksia koskevien tavoitteiden toteutumista, hankkeiden sosiaalista hyväksyttävyyttä ja kansalaisten omaisuudensuojaa. Valtion aluehallinnon uudistamisella on mahdollista saada merkittäviä hyötyjä, kun ympäristöllisiä lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä kootaan yhteen virastoon. Uudistuksen avulla voidaan tehostaa toimintaa ja parantaa tiedonsiirtoa, kun eri toiminnot ovat samassa viranomaisessa. Sujuva luvitus varmistetaan huolehtimalla lupaviranomaisten ja hallinto-oikeuksien hyvästä asiakaspalvelukyvystä ja johtamisesta, toimivista digitaalisista järjestelmistä sekä riittävästä resursoinnista. Yhteen virastoon koottavissa viranomaistoiminnoissa on huolehdittava alueellisten olosuhteiden tunnustamisen osaamisesta.

Lopuksi

Ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää mittavia investointeja puhtaaseen energiaan, ja Suomella on historiallinen tilaisuus paitsi saavuttaa hiilineutraalius myös hyötyä puhtaan siirtymän investointiaallosta. Valiokunta pitää ymmärrettävänä, että tämä teolliseen vallankumoukseen rinnastuva energiamurros herättää yleisellä tasolla myös huolta uusiutuvan energian hankkeiden, erityisesti tuuli- ja aurinkovoimahankkeiden, mahdollisista kielteisistä vaikutuksista asuinympäristön viihtyisyyteen, maisemaan ja luonnon monimuotoisuuteen. Valiokunta pitää pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman tavoin tärkeänä, että tavoitteena on kannustaa puhtaisten ratkaisujen valitsemiseen, mutta päästöjen rinnalla huomioidaan toiminnan muut ympäristölliset vaikutukset esimerkiksi biodiversiteettiin ja kestävään kehitykseen. Kansallisen ja alueellisen tason maankäytön suunnittelulla uusiutuvan energian tuotanto olisi tärkeää toteuttaa niin, että myös jännitteet luonnon monimuotoisuuden turvaamisen, uusiutuvan energiantuotannon ja metsäbiotalouden välillä jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Valiokunta kuitenkin katsoo, että käsiteltävänä olevalla hallituksen esityksellä pannaan rajatulta osin täytäntöön pakottavaa EU-lainsäädäntöä eikä edellä mainittujen yleisten kysymysten käsittely laajemmin ole tässä yhteydessä relevanttia.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ympäristövaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 41/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa lain toimeenpanoa ja arvioi lain toimeenpanon vaikutuksia.*

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp

Helsingissä 29.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenni Pitko vihr
varapuheenjohtaja Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Pauli Aalto-Setälä kok
jäsen Marko Asell sd
jäsen Petri Huru ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Pinja Perholehto sd
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Tere Sammallahti kok
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Saara-Sofia Sirén kok
varajäsen Janne Jukkola kok
varajäsen Antti Kangas ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

RED III -direktiivin täytäntöönpanoehdotus HE 41/2024 vp esittämässä muodossa muodostaa tarpeettoman suuria poikkeamia luonnonsuojelulain tarkoituksen eli lajien ja elinympäristöjen suojelun pääperiaatteisiin. Direktiivi olisi pitänyt panna täytäntöön johdonmukaisemmin luonnonsuojelua priorisoiden.

Uusiutuvan energian tuotannolla on jo nyt täysin erilainen rooli koko yhteiskunnan kannalta kuin mitä sillä on aikaisemmin ollut. Reilu vihreä siirtymä Suomessa ja koko EU:ssa edellyttää puhtaan energian tuotantokapasiteetin moninkertaistamista, kun sekä teollisuuden että muiden energian kuluttajien on otettava käyttöön puhtaalla sähköllä toimiva teknologia niin teollisuuden prosesseissa kuin liikenteessä ja asuntojen lämmityksessä.

Näin ollen uusiutuvan energian hankkeet tulevat lisääntymään, ja kyse on myös uudenlaisen teollisuuden raaka-aineen tuottamisesta. On perustavanlaatuisen ja monisyisen punninnan paikka, mitkä kaikki uusiutuvan energian hankkeista ovat niin hyödyllisiä yhteiskunnan kokonaisedun kannalta, että niiden takia ollaan valmiita joustamaan luontotavoitteista.

Ilmaston kuumeneminen on vain yksi osa ympäristökriisiä. Toiset, yhtä mittavat ja laajakantoiset ympäristöongelmat ovat lajikato ja saastuminen. Uusiutuvan energian lisääminen ja vihreä siirtymä ovat välttämättömiä askeleita ilmastokriisin torjunnassa. Vihreän siirtymän täytyy kuitenkin olla kaikilla tavoilla mahdollisimman kestävää ympäristön kannalta, mikäli ympäristökriisiä aiotaan kokonaisuutena hillitä ja ihmisen toiminta saattaa planeetan kannalta kestävien rajojen sisäpuolelle. Siksi myös vihreän siirtymän luontovaikutuksiin täytyy kiinnittää erityistä huomiota.

Jotta ilmaston nimissä tehtävät toimet eivät aiheuta luonnon hupenemista, kaikki ilmastotoimet on sovittava sellaisella tavalla, että ne ovat tasapainossa myös luonnonsuojelun tavoitteiden kanssa.

Uusiutuvan energian lukeminen tärkeän yleisen edun mukaiseksi

Uusiutuvan energian osalta on välttämätöntä huomioida, että joillakin energiamuodoilla on vakavia, haitallisia vaikutuksia luontoon. Tässä yhteydessä korostuvat eritoten vesivoima ja biomassan käyttö. Vesivoiman rakentamisella on Suomessa ollut valtavan haitallinen vaikutus erityisesti virtavesiekosysteemeihin.

Biomassan käytön osalta on huomioitava, että metsien käytöllä on ollut merkittäviä haitallisia vaikutuksia Suomen luontoon. Ilmaston näkökulmasta on myös huomionarvoista, ettei Ilmastopaneelin mukaan puun polttoa voida pitää hiilineutraalina. Suomen hiilineutraaliustavoite on tällä hetkellä vaarantunut nimenomaan hiilinielujen romahtamisen takia, mikä johtuu metsien liian raskaista hakkuista. Kotimaista puuta menee myös paljon polttoon. Tämän lisäksi Suomessa lajikato tapahtuu nimenomaan metsissä, nimenomaan jaksollisen metsänkasvatusmenetelmän metsissä. Näin hoidetuista metsistä tulee energia- ja kuitupuuta harvennushakkuusyklin ja -tavan

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp
Vastalause

kautta. Ei siis ole ensinnäkään yksiselitteistä, että biomassan polttaminen olisi ympäristön kannalta kestävää ilmaston tai luonnon kannalta. Tämän lisäksi ei ole asianmukaista määritellä kaikkia pieniä ja sähkön tuotannon kannalta merkityksettömiä hankkeita yleisen edun kannalta erittäin tärkeiksi sekä kansanterveyttä ja turvallisuutta palveleviksi, jos näiden hankkeiden tieltä joudutaan uhraamaan arvoluontoa. Kokonaisuuden hahmottamiseksi uusiutuvan energian hankkeiden sijoittumista luonnon kannalta on seurattava (Vastalauseen lausumaehdotus 1).

Haitallisten ympäristövaikutusten vuoksi vesivoima ja biomassan poltto tulisi jättää luonnonsuojelulain 39 §:n 3 momentissa ja 83 §:n 4 momentissa pois niiden hankkeiden joukosta, joiden katsotaan olevan tärkeän yleisen edun mukaisia ja palvelevan kansanterveyttä ja turvallisuutta.

Uhanalaisten lajien suojele

Kuten Luontopaneeli lausunnossaan esittää, luonnonsuojelulain 70 §:ään ehdotettu uusi 5 momentti on ongelmallinen. Tiukasti suojeltujen lajien tappamisen ja häiritsemisen tulee lähtökohdaisesti olla kiellettyä. Se, että direktiivin kautta asetetaan ehtoja tilanteille, joissa tappamista tai häiritsemistä ei nähtäisi tahallisena, voi hankaloittaa lain valvontaa. Se myös monimutkaistaa oikeustilaa ja vähentää oikeudellista selkeyttä.

Tiukasti suojeltavien lajien osalta on varmistettava, ettei poikkeusluvasta ole haittaa eliölajin suotuisan suojelutason säilyttämiselle tai sen saavuttamiselle eikä hankkeelle ole muuta tyydyttävää ratkaisua. Tappamisen välttämiseksi ja häiriöiden estämiseksi on tehtävä riittävän tehokkaita toimia. Vastalauseen lausumaehdotuksen mukaisesti oikeustilan kehittymistä on seurattava tarkoin (Vastalauseen lausumaehdotus 2).

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 39 ja 83 § muutettuina. (Vastalauseen muutosehdotukset)

että hyväksytään kaksi lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotukset)

Vastalauseen muutosehdotukset

39 §

Luvan myöntäminen sekä suunnitelman hyväksyminen ja vahvistaminen

Uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyistä ja eräistä muista hallinnollisista menettelyistä annetun lain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitettua uusiutuvan energian tuotantolaitoksen, asiaankuuluvan verkon ja energiavaraston suunnittelun, rakentamisen ja käytön sekä uusiutuvan energian tuotantolaitoksen ja energiavaraston verkkoon liittämisen katsotaan olevan hankkeita,

Valiokunnan mietintö YmVM 3/2024 vp
Vastalause

jotka ovat erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia, ja palvelevan kansanterveyttä ja turvallisuutta, pois lukien puun ja muun biomassan poltto sekä vesivoima.

83 §

Poikkeus eliölajin suojelua koskevista säännöksistä

Uusiutuvan energian tuotantolaitosten lupamenettelyistä ja eräistä muista hallinnollisista menettelyistä annetun lain 3 §:n 5 kohdassa tarkoitetun uusiutuvan energian tuotantolaitoksen, asiaankuuluvan verkon ja energiavaraston suunnittelun, rakentamisen ja käytön sekä uusiutuvan energian tuotantolaitoksen ja energiavaraston verkkoon liittämisen katsotaan olevan hankkeita, jotka ovat erittäin tärkeän yleisen edun mukaisia, ja palvelevan kansanterveyttä ja turvallisuutta, pois lukien puun ja muun biomassan poltto sekä vesivoima.

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii vihreän siirtymän hankkeiden seurantaan varten valtakunnallisen seurantaohjelman. Ohjelman kautta muodostetaan kokonaiskuva vihreän siirtymän hankkeiden sijoittumisesta, tavoitteena minimoida valtakunnallisella ja alueellisella tasolla vihreän siirtymän hankkeiden sijoittuminen luonnon kannalta arvokkaille alueille sekä minimoida vihreän siirtymän hankkeiden elinympäristöjä pirstova vaikutus. Seurantaohjelmalle on perustettava seurantaryhmä, jonka jäseniksi kutsutaan myös luonnon monimuotoisuuden parasta tieteellistä asiantuntemusta edustavat tahot.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa, että uhanalaisten lajien tappamisen ja häirinnän suhteen riittäviä keinoja arvioidaan jatkuvasti. Tappamisen ja häirinnän ehkäisyn asianmukaisten keinojen tuloksia täytyy seurata tarkasti. Lupaviranomaisen tulee edellyttää luvanhakijoilta uusia ja korvaavia keinoja, mikäli aiemmat keinot eivät ole riittäviä ehkäisemään uhanalaisten lajien tappamista tai häiritsemistä.

Helsingissä 29.5.2024

Jenni Pitko vihr
Mai Kivelä vas